

Navázání diplomatických styků se Svatým stolcem

Neoficiální diplomatické styky mezi Svatým stolcem a vznikajícím československým státem byly navázány na sklonku první světové války. Zasloužily se o ně zejména přední osobnosti zahraničního odboje – předseda Československé národní rady Tomáš Garrigue Masaryk a její místopředseda Milan Rastislav Štefánik –, kteří prostřednictvím amerického katolického kněze českého původu Oldřicha Zlámala, faráře u Panny Marie Lurdské v Clevelandu, kontaktovali v listopadu 1917 papeže Benedikta XV. a seznámili jej s plány na osvobození Čechů a Slováků a vytvoření nezávislého československého státu. Svatý stolec byl o poměrech ve střední Evropě současně informován od generálního tajemníka Československé národní rady v Paříži Edvarda Beneše.⁴⁵

Je poněkud překvapivé, že legitimitu nástupnických států střední Evropy uznal papež Benedikt XV. již krátce po konci světového konfliktu v listopadu 1918. Následně vyzval jejich představitele k navázání diplomatických styků se Svatým stolcem, a to prostřednictvím vatikánského diplomata ve Vídni Teodora Valfrè di Bonza, který byl považován za hlubokého znalce středoevropských poměrů. Jeho aktivity následně vedly k oficiálnímu navázání diplomatických styků mezi Československem a Svatým stolcem v říjnu 1919. Prvním vatikánským vyslancem v Praze se stal Bonzův sekretář Clemente Micara a prvním československým vyslancem u Svatého stolce historik, univerzitní profesor a diplomat Kamil Krofta.⁴⁶

Během meziválečného dvacetiletí se na postu apoštolského nuncia v Praze vystřídali čtyři vatikánští diplomaté – Clemente Micara, Francesco Marmaggi, Pietro Ciriaci a Saverio Ritter, všichni Italové, přičemž některé roky fungovala nunciatura bez nuncia, vedena dočasně po dobu vyslancovy nepřítomnosti sekretářem ve funkci chargé d'affaires.

Domovem nunciů se ve dvacátých letech stala budova barokního Arcibiskupského paláce na Hradčanském náměstí nedaleko Pražského hradu, sídlo pražského arcibiskupa od druhé poloviny 16. století, která ovšem s sebou přinášela těžkosti spojení apoštolského nuncia s pražským arcibiskupem. Tento stav byl považován za určité provizorium, zejména ze strany apoštolského nuncia, který se jen neochotně vyrovnával s faktem, že je trvalým hostem pražského arcibiskupa Františka Kordače. Společné spojení s sebou přinášelo řadu problémů; apoštolskému nunciovi chyběl

⁴⁵ Marek ŠMÍD, *Vatikán a české země v letech 1914–1918*, Brno 2020, s. 136.

⁴⁶ AAV, fond Segreteria di Stato, rubrika 289, fascikl 1.

Sídlo apoštolské nunciatury v Praze, Walterův (Dietrichsteinský) palác čp. 140/II ve Voršilské ulici na Novém Městě

vlastní byt, kuchyň a prostory, kde by mohl přijímat církevní, diplomatické i soukromé návštěvy. Od roku 1929 pak nunciové obývali zrekonstruovaný Walterův palác na Novém Městě pražském ve Voršilské ulici, nedaleko Národního divadla, který byl dokončen podle plánů architekta Bedřicha Ohmanna v roce 1891. Jednalo se o jednopatrový řadový čtyřkřídlý dům ze 14. století, budovaný kolem protáhlého vnitřního nádvoří, s dvěma dvorními křídly a středověkými sklepy, který prošel na přání apoštolského nuncia Pietra Ciriaciho rozsáhlou rekonstrukcí, během níž byla například zřízena garáž či kaple. V tomto paláci sídlí apoštolská nunciatura dodnes.⁴⁷

Ačkoliv byla agenda našeho vyslance u Svatého stolce víceméně jasná, musíme se zmínit o osobnosti vatikánského diplomata v Československu. Úkolem apoštolského

⁴⁷ AAV, fond Nunziatura Cecoslovacchia, busta 56, fascikl 501.

nuncia bylo především zastupovat Svatého otce a reprezentovat Svatý stolec v hostitelské zemi. Měl proto především šířit důvěru ve Svatý stolec, jeho upřímnost a vstřícnost, posilovat domácí katolické prostředí, být v kontaktu s domácím klérem a silou své autority tlumit případné protikatolické nálady ve společnosti. Jako diplomatický vyslanec Svatého stolce byl doyenem neboli mluvčím diplomatického sboru při slavnostních příležitostech.

Vůči domácímu kléru stál v roli pozorovatele či případného rádce, který bez nařízení papeže nezasahoval do náboženského života a řízení diecézí. Ze své funkce titulárního arcibiskupa a nuncia převyšoval hodností domácí klérus – s výjimkou případného kardinála –, což mu umožňovalo například předsedat biskupským konferencím.⁴⁸ Kromě této spirituální podoby reprezentace vstupoval i do politicko-nábožensko-kulturního prostředí dané země. Řešil aktuální personální otázky církevní správy, věnoval se rovněž záležitostem církevního školství a vzdělávání duchovních, účastnil se církevní akcí.

Apoštolský nuncius byl současně v kontaktu s ostatními diplomatickými zastoupeními v zemi, posílal jim pozdravy, kondolence, publikace či je jen informoval o svém příjezdu či odjezdu z Prahy, ale též s československými věřícími všech národností, kteří se na něj často se svými listy obraceli. Někdy mu předkládali své osobní těžkosti, jindy jej seznamovali s významnými katolickými událostmi (mše, koncerty, přednášky, kongresy, divadelní vystoupení, novinové články, kněžská výročí apod.) v místě svého bydliště, případně prosili o finanční podporu na opravu kostela či jinou subvenci. O nejdůležitějších z nich pak informoval apoštolský nuncius, respektive jeho sekretář, státní sekretariát prostřednictvím dopisů, zpráv, telegramů, telefonního spojení či osobně.

Důležitou roli rovněž hrála reprezentace vatikánského diplomata, která poukazyvala na skutečnost, že apoštolský nuncius je v československém prostředí zástupcem Svatého stolce a jeho hlavy, Svatého otce. Sám se tak snažil učinit na československou veřejnost dojem mimořádné osobnosti, jež zcela převyšuje domácí církevní sbor. S tím souvisel i nunciův pohyb po republice.

Co se týká personálu nunciatury, jeho počet nebyl jednoznačně určen, ale v průběhu meziválečného dvacetiletí se měnil. Ve dvacátých letech jej zpravidla tvořilo šest osob – apoštolský nuncius, dva sekretáři, kuchařka, šofér a sluha, ve třicátých letech se počet personálu stabilizoval na pěti, k čemuž je však nezbytné připočíst sekretáře nunciatury. Sekretáři byli nováčky vatikánské diplomacie, kteří zde získávali

⁴⁸ Bohumil ZLÁMAL, *Příručka českých církevních dějin*, VII. Doba československého katolicismu (1918–1949), Olomouc 2010, s. 72, 75.

své první zkušenosti, aby se následně stali vedoucími diplomatické mise na novém místě. V jejich pozicích se v době první a druhé republiky vystřídali například Antonino Arata, Saverio Ritter, Giovanni Panico či Giuseppe Burzio, všichni Italové.⁴⁹

Od roku 1922 měli nunciové pro pohyb po metropoli i republice k dispozici poměrně luxusní osobní automobil Praga Grand, vyráběný firmou Českomoravská Kolben-Daněk v pražské Libni. Svými technickými parametry, výbavou i cenou představoval špičku nabídky automobilky Praga. Odhadní cena automobilu činila 60 000 až 80 000 Kč. V roce 1928 poskytl olomoucký arcibiskup Leopold Prečan pražské nunciatuře automobil značky Laurin & Klement. O pět let později si nunciatura za zastaralý automobil pořídila náhradu v podobě černého automobilu značky Fiat.⁵⁰

Značné těžkosti představovalo především hospodaření apoštolské nunciatury. Pokud byl nuncius ve dvacátých letech *hostem* pražského arcibiskupa v arcibiskupství, ten nesl tíži většiny diplomatových nákladů. Po jeho přestěhování do vlastního paláce na Novém Městě výdaje na provoz budovy, její opravy, úklid, rekonstrukci, personál a automobil vzrostly, takže se příspěvek poskytovaný Svatým stolcem ve výši 6000 Kč měsíčně ukázal jako nedostatečný. Chybějící prostředky doplnili čeští a moravští biskupové a věřící ve sbírkách svatopetrského haláře.⁵¹

⁴⁹ AAV, fond Nunziatura Cecoslovacchia, busta 43, fascikl 290.

⁵⁰ Marek ŠMÍD, *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*, Brno 2015, s. 284–285, 289–290.

⁵¹ Tamtéž, s. 291.

Osobnosti apoštolských nunciů v Praze

První apoštolský nuncius Clemente Micara pobýval v Československu v letech 1920–1923. Během této doby se zabýval celou řadou záležitostí, zejména církevně-náboženské povahy. Řešil otázky jmenování českých, moravských, slovenských a rusínských biskupů a administrátorů, projednával finanční odškodnění vyhnáných slovenských biskupů maďarského původu a řešil dělení diecézí po ratifikaci mírových smluv. Vatikán podrobně informoval o poměrech v zemi, zejména těch, které souvisely s postavením katolické církve, jako bylo působení reformního kléru, činnost křesťanských politických stran, diskutovaná otázka odluky církve od státu, pozemková reforma atd.

Svoji misi v Praze uzavřel Clemente Micara dobrovolně, ba dokonce na vlastní přání, když se jeho diplomatická mise dostala do slepé uličky a on nespátkoval žádné východisko z patové situace. Vleklé a neplodné diskuse o nábožensko-církevních záležitostech na Slovensku a Podkarpatské Rusi v letech 1921–1922, kdy přijatelného kompromisu bylo dosahováno teprve po měsících jednání, apoštolského nuncia vyčerpaly a on se začal cítit v Praze nespokojen. K tomu současně přispěla nunciova klesající prestiž u domácího kléru, československé vlády i u představitelů politického katolicismu.⁵² Krátce po uzavření své československé mise byl Clemente Micara jmenován apoštolským nunciem v Bruselu a internunciem v Lucemburku, kde setrval až do roku 1946, kdy byl kreován kardinálem. Zemřel v Římě v březnu 1965 ve věku 86 let.

Micarův nástupce, nový apoštolský nuncius, přicestoval do Prahy v srpnu 1923. Stal se jím Říman Francesco Marmaggi, který měl za sebou diplomatickou zkušenost z mise v Rumunsku i pedagogickou činnost na papežské univerzitě v Římě. Jeho jmenování naznačovalo nové období v československo-vatikánských vztazích, kdy Svatý stolec usiloval prostřednictvím tohoto vysokého úředníka římské kurie o zahájení intenzivnějšího jednání s československou vládou o politicko-náboženské situaci v zemi, zejména o obsazení některých diecézí a jejich ohrazení, která se za jeho předchůdce dostala do slepé uličky.⁵³

Historici však na jeho zásluhy zapomněli, takže jeho jméno spojují dnes především s největší diplomatickou roztržkou mezi Československem a Svatým stolicem

⁵² AAV, fond Nunziatura Cecoslovacchia, busta 5, fascikl 19; AMZV, fond Politické zprávy – Vatikán, 1922–1923, Pallier 1. 9. 1922, resp. 31. 1. 1923.

⁵³ AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 40.

První apoštolský nuncius
v Československu Clemente Micara

v meziválečném období, tzv. Marmaggiho aférou, která se rozpoutala při příležitosti 510. výročí Husovy smrti v červenci 1925.

Oslavám předcházelo uznání Husova svátku jako památného dne, s čímž ostře nesouhlasil Vatikán, který považoval Jana Husa za heretika a bojovníka proti Římu. Československá vláda naopak považovala postup Vatikánu za nezákonnou intervenci do vnitropolitických záležitostí. Celonárodní manifestace, jež se na mnoha místech skutečně proměnily v protikatolické demonstrace, následně přiměly diplomatického zástupce Vatikánu hlavní město dne 6. července 1925 opustit a odcestovat do Říma.⁵⁴

Česká veřejnost v Marmaggiho akci spatřovala především provokaci ze strany Svatého stolce. Třebaže jeho odjezd neznamenal oficiální přerušení diplomatických styků, roztržka s Vatikánem zapříčinila hlubokou krizi, která byla definitivně vyřešena kompromisem teprve na přelomu let 1927/1928. Tehdy byl přijat tzv. modus vivendi, šestičláneková dohoda mezi Svatým stolicí a československou vládou.⁵⁵

Musíme současně doplnit, že se v případě modu vivendi nejednalo o konkordát, ale pouze o rámcovou dohodu se Svatým stolicí, která představovala smlouvu

⁵⁴ AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 58, ff. 40–60, Arata Gasparrimu 20. 7. 1925.

⁵⁵ Marek ŠMÍD, *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vztazích v letech 1920–1950*, Brno 2015, s. 146–150; Jindřich DEJMEK, Československo-vatikánská jednání o modus vivendi 1927–1928, *Český časopis historický* 92, 1994, č. 2, s. 283.

Apoštolský nuncius Francesco Marmaggi

o smlouvě budoucí. Poněvadž se netýkala všech sporných záležitostí, představovala modifikovaný právní stav z období Rakouska-Uherska. Z československého pohledu bylo podepsání modu vivendi považováno jednoznačně za úspěch, čímž dosáhla země maximální svrchovanosti, a to jak ve vztahu k vnitřní, tak zahraniční politice československého státu.⁵⁶

Mezinárodní smlouva se týkala především rozhraničení (delimitace) diecézí a řeholních provincií podle státních hranic, jmenování biskupů, přísahy věrnosti církevních hodnostářů státu, správy církevního majetku a poměru k československým zákonům. Pro Československou republiku byl nejdůležitější první článek, jenž se vyslovoval ve prospěch shody diecézních a státních hranic, což bylo zásadním argumentem proti maďarským snahám o revizi této dohody.

Klíčová byla současně otázka delimitace, jež stanovovala zásadu, že žádná část Československé republiky nebude závislou na ordináři, jenž má své sídlo mimo

⁵⁶ Damián NĚMEC, Mezinárodní smlouvy mezi Apoštolským stolcem a Polskem, Rakouskem a Československem v období mezi dvěma světovými válkami, in: David Papajík a Ivana Koucká (eds.), *Politický katolicismus v nástupnických státech rakousko-uherské monarchie v letech 1918–1938*. Sborník z konference „Postavení římskokatolické církve a politický katolicismus v nástupnických státech v letech 1918–1938“ konané v Olomouci v roce 1996, Olomouc 2001, s. 63.

území republiky. Podobně ani řády a kongregace neměly podléhat představenému, jenž by sídlil v zahraničí. Delimitace řeholních a diecézních obvodů se následně vlekla téměř celá třicátá léta, přičemž se dotýkala rozsáhlých území v Kladsku, ve Slezsku, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi.⁵⁷ Politicky významná byla současně záležitost jmenování vyšších církevních hodnostářů, a to arcibiskupů, biskupů, koadjutorů s nástupnickým právem, armádních ordinářů a představených řeholních domů. Všichni museli být nyní československými občany.⁵⁸

Francesco Marmaggi zůstal v hodnosti apoštolského nuncia v Praze oficiálně až do února 1928, kdy byl po církevním hodnostáři Filippu Cortesim jmenován apoštolským nunciem ve Varšavě. Na jaře téhož roku mu byl předán Řád bílého lva, jež mu udělila Československá republika za mimořádné zásluhy. Dne 16. prosince 1935 byl Francesco Marmaggi na zasedání tajné konzistoře jmenován kardinálem a o čtyři roky později se stal prefektem Kongregace koncilu. Zemřel v Římě v listopadu 1949 ve věku 73 let.

Přijetí modu vivendi provázely rovněž změny na diplomatických postech. Novým československým vyslancem u Svatého stolce byl v létě 1928 jmenován zkušený diplomat Vladimír Radimský a vatikánským vyslancem v Československu Pietro Ciriaci, jenž měl v československých kruzích díky projednávání modu vivendi velmi dobrou pověst a ve vysokých kruzích římské kurie mimořádně dobrou reputaci. Dne 11. května 1928 se stal tento římský rodák třetím apoštolským nunciem v Československu.

Vrcholem Ciriaciho působení v zemi se staly svatováclavské oslavy v září 1929, nad nimiž převzala záštitu československá vláda a umožnila jejich celostátní ráz. Sám apoštolský nuncius Pietro Ciriaci se slavností jako nejvyšší reprezentant Svatého stolce účastnil a sloužil slavnostní mši společně s pražským arcibiskupem Františkem Kordačem v dostavěné katedrále svatého Víta na Pražském hradě.⁵⁹

Právě poklidný průběh celých oslav přispěl ke zklidnění dosud poměrně napjatého vztahu katolické církve a státu. Průběh oslav byl současně dokladem vstřícnějšího pohledu české společnosti na katolickou církev, přičemž tento fakt významně přispěl k postupné integraci katolicismu do národního života.⁶⁰

⁵⁷ Antonín HOBZA, *Poměr mezi státem a církví. Jeho vývoj a přítomný stav*, Praha 1931, s. 190.

⁵⁸ Pro text modu vivendi podrobněji: Marek ŠMÍD, *Vatikán a Československo ve 20. století*, Praha 2022, s. 498–499.

⁵⁹ AA. EE. SS., fond Cecoslovacchia, IV. období, fascikl 140.

⁶⁰ Jaroslav ŠEBEK, Encyklika Quadragesimo anno, její recepce a vliv na katolické prostředí v českých zemích ve 30. letech, *Soudobé dějiny* 8, 2001, č. 2–3, s. 373.